

II.

CREATIO.

[*Carmen de Deo. Dracontius I. v. 116-501*]

DE PRIMO DIE CREATIONIS.

Prima dies: ea lucis erat, mors una tenebris:
 Lux datur ante polos, lux clari causa diei,
 Lux jubar aethereum, lux noctis limes et umbrae,
 Lux facies rebus cunctis, et lux elementis,
 Lux genitis factisque calor, lux gratia solis, 5
 Lux decus astrorum, lux aurea cornua lunae,
 Lux fulgor coeli, lux magni temporis index,
 Qua bene constructa mundi primordia lucent.
 Clarus ubique Deus, nunquam mutabilis auctor,
 Quem non obscurant quacumque ex parte te-
 (nebrae, 10
 Nec celantur ei quaecumque obscura geruntur.

1. *Dixit Deus: Fiat lux. Et facta est lux.
 Et divisit lucem a tenebris.*

CREATIO.

5

Initium factis lucem dat lucis origo.
 Qua mundo vita promissa est principe Luce:
 Quae totum praecessit opus quod continet orbis,
 Quae solis praevenit iter, lumenque coruscum. 15
 Cujus jussit ope clarescere cuncta creata.

SECUNDO DIE.

Altera quippe dies coeli convexa meretur,
 Et supra coelos ingentia flumina dantur,
 Ac dominatur aqua glomeratis fontibus alma,
 Ignibus aethereis coelesti sede locatis. 20
 Unda beata nimis, meruit quae tecta polorum,
 Celsa favore Dei, jussu su spensa Tonantis.
 Limitibus contenta suis elementa morantur.
 Nec flammam restinguit aqua, glaciemve teporat

13 *Promissa vel praemissa, hoc loco, mihi videtur esse ideam aliquam earum quae Sancti Patres ad explicationem veteris testamenti attulerunt. Luminis enim creatio, priusquam rem aliquam materialem facta fuerit mundo promissit vitam bonam, sub gubernatione veri luminis, qui est D. N. J. id est, vitam spiritalem.*

17 *Secundo die, fecit Deus firmamentum.*

Flammeus ignis aquae. Servant sub lege tenorem 25

Incorrupta suum, non impugnata vicissim:
Non discreta quidem, sed nec permixta morantur.

TERTIO DIE.

Tertia caeruleum ponti lux edidit aequor:
Fluctibus immensis pelagi freta glauca liques-

(cunt,

Et mare navigerum quatitur spumantibus un-

(dis. 30

Ipsa dies terram meruit de fluctibus actam.
Eruiitur tellus vasto demersa profundo,
Et solidante globo gravior per inane pependit,
Axe ferente solum; sunt pro radicibus undae:
Quam molles portant, ceu fundamenta, liquo-

(res, 35

Arida materies rapitur de corde fluenti.

Nondum mater humus, cujus pars solvit arenas,
In glebas pars membra ligat, pars saxea turget,
Et caute stat montis apex; pars flumina mergit,

28 Terra arida, maria, herbae et ligna.

37 Solvit arenas, pro solvitur seu soluta
est in arenas.

Planities pars tensa jacet, pars littora curvat, 40
Pars datur in tumulus, pars aspera rupibus horret
Pars riget incultu, residet pars valle profunda,
Et colles tumidi cumulis juga celsa supinant
Atque humiles campos spatiis aequalibus aptant;
Pars data dulcifluis undantis fontibus agri. 45

Promitur herba virens, it surculus omnis in

(auras,

Et semper vestita comis frondescit oliva.

Omnia poma virens profert, non parturit arbor.

Linguae laurus honos surgit donanda poetis.

Torta per obliquos it vitis in orbe corymbos, 50

Verberat et palmes ramos fluitante flagello;

Vinea pampineos subarundinat ebria campos,

Munera laetitiae spondens pendentibus uvis:

Fructibus et variis redolent florentia rura.

Una parens tellus non unum fundit odorem, 55

Sed quot sunt herbae. tot permiscetur odores.

India tunc primum generans pigmenta per herbas

Eduxit sub sole novo rudibusque racemis.

45 Undantis exprimit epithetum, eorum
qui vocantur ex consequente.

49 Surgit, pro solvit.

PARADISI TERRESTRIS
DESCRIPTIO.

Est locus in terra difundens quatuor amnes,
 Floribus ambrosii gemmato cespite pictus, 60
 Plenus odoriferis nunquam marcentibus herbis,
 Hortus in orbe Dei cunctis felicior hortis.
 Fructus inest anni, cum tempora nesciat anni.
 Illic floret humas semper sub vere perenni,
 Arboreis hinc inde comis vestitur amoene, 65
 Frondibus intexti ramorum murus opacus
 Stringitur, atque omni pendent ex arbore fructus,
 Et passim per prata jacent: non solis anhelis
 Flammatur radiis, quatitur nec flatibus ullis,
 Nec conjuratis furit illic turba procellis. 70
 Non glacies districta demat, non grandinis ictus
 Verberat, aut gelidis canescunt prata pruinis:
 Sunt ibi sed placidi flatus, quos mollior aura
 Edidit exurgens nitidis de fontibus horti.
 Arboribus movet illa comas, de flamine molli 75
 Frondibus impulsis, et movilis umbra vagatur;
 Fluctuat omne nemus, et nutant pendula poma.

62 Hortus Dei (Isai Ll, 3).

Ver ibi perpetuum communes temperat auras,
 Ne laedat flores, et ut omnia poma coquantur.
 Non apibus labor est ceris formare cicutas: 80
 Nectaris aetherei sudant ex arbore mella,
 Et pendent foliis jam pocula blanda futura,
 Pendet et optatae vivax medicina salutis:
 Cetera depingit variis natura figuris.

QUARTO DIE.

Auroram jam quarta dies praemiserat undis, 85
 Et rutilante polo compresserat ora rubore:
 Mox solis radiare globum jubet igne salutis:
 Flamma salutaris perfundit lumine mundum,
 Cuncta salutifero rident elementa vapore;
 Cujus ab igne novo lunam jubet ire secundam, 90

81 *Loquitur de seculo aureo: Et quercus
 durae sudabunt roscida mella.*

82 *Pocula, liquor ad potandum, vulgo
 chicha.*

85 *Fecit Deus duo luminaria magna: lumi-
 nare majus, ut praesset diei; et luminare minus
 ut praesset nocti; et stellas.*

86 *Comprimare pro operire.*

90 *Novo, pro suo.*

Nigra tenebrarum corrumpere tempora noctis,
 Et trepidum proferre diem comitante quiete.
 Candida somnigeris collustrat cornibus axes,
 Quae numero est crescente brevis, sed plena minore
 Flammeus ornatus coeli per sidera fulsit: 95
 Officia et stellis, numeros et nomina jussit,
 Tempora distribuit, loca contulit, ignibus egit,
 Limitibus fixit, jubar induit, axe rotavit,
 Cursibus aptavit, coeli regionibus addit,
 Agminis innumeri nec flammea sidera caelum 100
 Destituunt quoquumque die, sed luce premuntur
 Luminis immensi radiato vertice fusi.
 Nec mirum, si clara latent sub sole corusco
 Sidera, quo mundum monstrat mensura minorem,
 Qui foetet igne pio caelum, mare, sidera, ter-
 (ras, 105

92 *Trepidum, pro dubium, incertum.*

96 *Jussit, pro imposuit.*

97 *Contulit pro tribuit, dedit eis. Eggit, opponitur verbo fixit. Creator enim possuit astra, ut moventur, sicut deesset naturae suae ignae; sed motus eorum limitatur in curriculo suo, et ideo dicitur fixit.*

104 *Mundum est hic. synonymum de terra.*

Concepta virtute Dei, quem sphaera polorum
 Sustinet, et sentit dominum per cuncta Tonan-
 (tem.
 Cujus ab imperio veniunt, quaecumque mini-
 (trant,
 Omnia: jussus agit totum, sub lege laborat
 Miles et ipse Dei, cum lunam et sidera cuncta 110
 Ostentat, sub vere novo, sub tempore primo,
 Sub tirone die veterana in saecula paratus.

QUINTO DIE.

Vidit quinta dies animalia cuncta profundi.
 In corpus solidantur aquae, nervique ligantur.
 Musculus humor erat, fluctus durescit in ossa, 115
 Atque oculi gemmantur aquis humore gelato.
 Et quot sunt fluctus, tot forsitan in aequore pisces
 Lucerunt fluido per caerula vasta natatu,

113 *Creavit Deus cete grandia, et omnem animam viventem et motabilem, quam produxerant aquae in species suas, et omne volatile secundum genus suum.*

116 *Gemmantur, id est, formantur instar gemmarum, vide ver. 226 ubi verbum gemino, active ponitur.*

Et crispante freto proflabant naribus undas:
Terrigenis factura cibos post cuncta creandis. 120

Exsilit inde volans gens plumea laeto per auras,
Aera concutiens pennis crepitante volatu;
Ac varis fundunt voces modulamine blando,
Et [puto] collaudant Dominum, meruisse creari.
Hae niveo candore nitent has purpura vestit, 125
His croceus plumae color est, has aureus ornat;
Albentes aliis pennae solidantur ocellis,
Atque hyacinthus adest per colla et pectora
(fulgens.

Eminent his cristatus apex, has lingua decorat,
Et brevitatis formae pensatur voce canora. 130
Has virides pennae reddunt, has discolor ornat
Pluma, per innumeras currens pictura volucres;
Et rudibus tenuem subtexit aera pennis.
Ipsa dies folium ramis et floribus herbas

119 *Proflavant, pro Praeflavant.*

120 *Terrigenae, terminum ad designando^s homines.*

127 *Solidantur, pro ornantur continuiis coellis vel stellantur.*

133 *Rudibus pro novis: sicut in versibus 58 et 145.*

134 *Ipsa, pro eadem.*

Emovit, et spicis acuit seges omnis aristas. 135
Silva comis vestita viret, nidisque loquaces
Exhibet, et varias decantat garrula voces,
Cum natabunda volat commotis plausibus ales,
Frondebis insidens vento cum fronde movetur,
Unguibus ad ramos infixas tenacibus haerens. 140
Pennigerum vernare genus vapor urget in usus
Pignoris, et molli durescunt ova tepore:
Pennantur membrata globis, animantur, anhelant,
Rumpuntur, confracta sonant, nutrita volatus
Tentant, et rudibus librantur in aera pennis. 145
Sed cum discordent inter se elementa coacta,
Foetibus eductis concordant unda vel ignis:

135 *Seges acuit, pro acutas producit. (Aristas ad custodienda semina. D. Ambrosius in suis extractibus, tom. II, p. 3 ait. supra spicam vallum struitur aristarum...., ne avium minorum morsibus spica laedatur, aut suis exuat fructibus, aut vestigiis proteratur.*

141 *Genus pro nemus. Vernare, de avibus dicitur nidificare. Vapor, calor quod in ovatione requiritur.*

146 *Elementa coacta, id est, ignis et aqua conjuncti, interim est incubatio.*

Unda creat volucres, producit flamma volucres.
 Pabula montis erant, sed non qui pasceret herbas,
 Affuit: intactae tenuissent floribus herbae, 150
 Ni pascenda daret tellus jumenta per agros.

SEXTO DIE.

Sexta dies phoebi rutilo processerat ortu,
 Cùm natura parens gignit animantia terris.
 Cornibus erumpunt armata fronte juvenci;
 Et per prata vagum sequitur sua bucula tau-
 (rum. 155

Cervus in arva fugax palmatis cornibus errat;
 Et velox prorumpit equus, pecus utile bellis.
 Impia terribiles producit terra leones;
 Simplicitas ovium fraudes passura luporum,
 Et raucos timuit discurrens dama molossos. 160
 Spumat aper, mortes lunato dente minatus,
 Et latus obliquans meditatur praelia torvus.
 Ne massyla fames duros descendat in armos,
 Aut aper alter eat spumantia bella movere.

158 *Impia, pro immitis.*

163 *Ne, pro nec.*

164 *Eat movere, pro motum hellenismum est*

Gignitur omne genus pecudum, genus omne fe-
 (rarum 165
 Inter prata vagum nullo custode per herbas.
 Instar montis habens incedit bestia mole.
 Promitur anguis hians, quatiens sub dente ve-
 (nenum

Et maculosa repit squamis per viscera serpens,
 Atra venena nocens missura afflatibus oris, 170
 Et subito sparsura graves per sibila mortes,
 Atque eadem membris impertitura medelas.

167 *Montis, alusive dicitur, de Elephantis
 fauce, de qua Isidorus etymologicæ ait: Elephan-
 tum Graeci à magnitudine corporis vocatum pu-
 tant, quod formam montis praeferat: graecæ
 enim mons dicitur.*

169 *Per viscera, pro ventre.*

172 *Medelas, inveniuntur: In Plinio His-
 nat. XXIX, cap. 21 et 22 qui titulantur, reme-
 dia ex vipera et reliquis serpentibus. Apologis-
 tae Christiani de his etiam mentionem faciunt,
 adversus rationalistas qui dicunt, Quomodo Deus
 creare potuit plantas et repes venenum habentes.*

SAPIENTIA DEI, IN CREATURARUM
DISTRIBUTIONE, SUPER DIVERSIS
GLOBI PARTIBUS.

Sed ne cuncta simul passim per cuncta fuissent,
Distribuit loca certa Deus, et tempora fixit.

Tempore non uno veniunt, quae saeva vocan-
(tur: 175

Non semper movet arma Ieo, nec scorpius ictus
Semper habet, nec semper agit fera vipera mor-
(sus,

Nec semper tollunt ad vulnera colla cerastae,
Nec semper furit unda maris, nec semper adurit
Solis ubique calor: pro tempore temperat ig-
(nes; 180

Pro regione plagae contemperat unda vaporem,
Et modo bellantes fluctus, freta pigra jacebunt.
Ipse polus, qui grande tonat, sine nube serenus
Jam tacet, et puro redeunt sua lumina coelo.

Multa locis data sunt variis dispersa per or-
(bem. 185

Arida vipercois angues suscepit arena;
Humida sortitur tellus fera colla leonum;

India cum gemmis et eburnea monstra minatur;
Bellua divinos inter generatur odores,
Ambrosiasque rapit male frangens bestia mes-
ses. 190

Incertusque colore tigris per mille colonos
Montibus Hyrcanis venit, atque effoeta marita
Mittitur, ut vincant currens orbata procellas.
Cornibus erectis sortita est Africa damas;
Concava suscipiunt per montes saxa dracones. 195
Cetera distribuit diversis semina terris:

Plurima conjunxit, sed cespitate multa diremit.
Munera praeterea funduntur divitis auri;
Protulit eximias et ditior India gemmas;
Producunt niveos et littora rubra lapillos; 200

188 *Eburnea, id est, ebore ornata, ebur ha-
bentia.*

189 *Bellua, multi sunt autores qui Elephan-
tulum, simpliciter nominant Bellua. Divini,
quia cultui Divino dedicantur.*

191 *Colonos. pro colores.*

197 *Cespitate, poetice, pro agro, regione, id
est, spatio interposito.*

200 *Nivei lapilli, sunt perlae: in mare rubi-
cundo et golfo persico inveniuntur.*

Flamantes viridesque tulit Babylonia crustas;
 Persida nobilitant pretiosis littora gemmis;
 Frigidus et roseo carbunculus ardet honore;
 Seres fila trahunt nullo sub pollice ducta,
 Balsama Cæsareos plorant virgulta per agros, 205
 Et nimis ambrosium lacrymae dant munus odoris.
 Cinnamon interior profert sub Phoenice tellus,
 Solis amica nimis: nec non de sole perusta
 Haec nardi flores, haec portio fundit amomum.

HOMINIS CREATIO.

Omnibus his genitis, animal rationis amicum 210
 Formatur virtute Dei, limatur in artus,
 Ut dominanter eat moderatior omnibus unus,
 Naturae jussu quae protulit omnia princeps.

- 201 *Crustae, dicitur de lapidibus pretiosis.*
 203 *Honor, pro decus, ornatus.*
 205 *Caesareos, de Caesare.*
 207 *Interior sub Phoenice tellus, demonstrat Arabiam.*
 208 *Nec non, pro nam non.*
 212 *Dominanter eat vel pro domino seu tanquam Dominus in natura versetur. Moderatior unus, quia ille solus per rationem gubernatur.*
 213 *Jussu, suo.*

At hominem non terra parit, non pontus ab un-
 (dis,
 Non coelum, non astra creant, non purior aer: 215
 Sed dominaturum cunctis dominator et auctor
 Plasmavit per membra virum de pulvere factum.
 Limus adhuc deformis erat, membratur in artus
 Corporeos species hominis, coelestis imago.
 Conspicitur nova forma viri, sine mente parum-
 (per: 220

Spiritus infusus subito per membra cucurrit,
 Et calefacta rubens tenuit praecordia sanguis.
 Mox rubuere genae, totos rubor inficit artus:
 Jam cutis est qui pulvis erat, jam terra medullas
 Ossibus includit, surgunt in messe capilli, 225
 Orbe micant gemino gemmantia lumina visus,
 Et vocem compago dedit, nova machina surgens
 Auctorem laudare suum, gavisa quod esset.

Tunc oculos per cuncta jacet, miratur amoenum
 Sic florere locum, sic puros fontibus amnes 230
 Quattuor undisonas stringenti gurgite ripas
 Ire per arboreos saltus, camposque virentes

- 225 *In messe, pro velut messis.*
 228 *Hellenismum, pro ut laudet.*
 229 *Amoenus locus paradisi.*

Miratur: sed quid sit homo, quos factus ad usus,
 Scire cupit simplex, et non habet unde requirat,
 Quo merito sibimet data sit possessio mundus, 235
 Et domus alma nemus per florea regna paratum:
 Ac procul exspectat virides jumenta per agros,
 Et de se tacitus, quae sint haec cuncta, requirit,
 Et quare secum non sint haec ipsa volutat:
 Nam consorte carens, cum quo conferret, ege-
 (bat. 240

MULIERIS CREATIO.

Viderat Omnipotens haec illum corde moven-
 (tem,
 Et miseratus ait: «Demus adjutoria facto,
 Participem generis:» tanquam si diceret auctor,
 Non solum decet esse virum; consortia blanda
 Noverit, uxor erit. Cùm sit tamen ille mari-
 (tus, 245

237 *Exspectare, est sinonimum de spectare, sed aliquoties, quia etiam addit aliquam spectationis seu alicujus rei necesariae ideam.*

242 *Demus, Non est quantitas: «Faciamus ei adjutorium simile sibi.»*

Conjugium se quisque vocet; dulcedo recurat
 Cordibus innocuis, et sit sibi pignus uterque.
 Velle pares, et nolle pares, stans una voluntas,
 Par animi concurs, paribus concurrere votis,
 Ambo sibi requies cordis sint, ambo fideles, 250
 Et quicumque datur casus, sit causa duorum.

Nec mora, jam venit alta quies, oculosque su-
 (pinat

Somnus et in dulcem solvuntur membra soporem.
 Sed cùm jure Deus, nullo prohibente, valeret
 Demere particulam, de quo prius ipse para-
 (rat. 255

Ne vi ablata daret juveni sua costa dolorem,
 Redderet et tristem subito, quem laedere nolle
 Fur opifex vult esse suus: nam posset et illam
 Pulvere de simili Princeps formare puellam.
 Sed quo plenus amor toto de corde veniret, 260
 Noscere in uxore voluit sua membra maritum.

246 *Conjugium, pro conjugem.*

248 *Velle pro voluntate; sic invenitur etiam in poetis classicis, v. g. Virgilius dixit: cantare pares. Duo pastores maxime dexteri in cantu.*

255 *De eo quod, seu quam prius.*

258 *Fur suus, pro suae rei fur.*

Dividitur contexta cutis, subducitur una
Sensim costa viro, sed mox reditura marito.

Nam juvenis de parte brevi formatur odulta
Virgo,] decora, rudis, matura tumentibus an-
(nis, 265

Et sine lacte pio fit mox infantia pubes.

Excutitur somno juvenis, videt ipse puellam
Ante oculos astare suos, pater, inde maritus,
Affectusque novos blandi genuere sopores.

Constitit ante oculos, alti quasi nympha pro-
(fundi: 270

Caesaries intonsa comis, gena pulchra rubore,
Omnia pulchra gerens, oculos, os, colla manusque,
Vel qualem possent digiti formare Tonantis.

NOSTRUM PRIMORUM,
IN PARADISO, VITA PARENTUM.

Nescia mens illis, fieri quae causa fuisset:

Tunc Deus et princeps ambos conjunxit in
(unum, 275

266 *Pio, loco matris.*

269 *Blandi eleganter pro singulare, blan-
dus sopor,*

270 *Nympha profundi, Venus.*

Et remeat sua costa viro; sua membra recepit.
Accipit et foenus, cum non sit debitor ullus.
His datur omnis humus, et quidquid jussa crea-
(vit;

Aeris et pelagi foetus, elementa duorum
Arbitrio commissa manent. His, «Crescite»
(dixit 280

Omnipotens, «replete solum de semine vestro,
Et de prole novos iterum copulate jugales.
Et dum terra fretum, dum coelum sublevat aer,
Dum solis micat axe jubar, dum luna tenebras
Dissipat, et puro lucent mea sidera coelo, 285
Sumere quidquid habent pomaria nostra, licebit:
Nam totum quod terra creat, quod pontus et aer
Protulit, addictum vestro sub jure manebit,
Deliciaeque fluent vobis et honesta voluptas:
Arboris unius tantum nescite saporem.» 290

Dixerat ista Deus: sanxit natura, quod inquit

277 *Totum accipit, Deus, cum usura Ada-
mo costam suam redidit.*

282 *Prima sillaba de copulare longa est.
Cum elisione pronuntiatur, sicut vincla pro vin-
cula.*

289 *Fluent, pro affluent.*

Funereo sub dente parans spumante palato.
 Ergo ibi livor edax contusum dente venenum 330
 Invidiae mordacis habens sub fronte modesta,
 Quærit opem sceleri, per quam fallatur honestas,
 Simplicitasque cadat, vel credula corda reatum
 Incurrant non fraude sua, sed clade perenni.

Fortia corda viri non expugnanda per an-
 (guem 335

Praesensit pietatis inops, et conjugis aures
 Aggreditur sub voce pia; sermone maligno
 Insidiosus adit, heu! mollia corda puellae;
 Ingerit ore cibos crudeli funere plenos.
 His semel assumptis reserantur lumina cordis 340
 Ac permixta bonis patuit doctrina malorum.
 Poenituit nescisse dapes, et damna putantur
 Temporis exacta spatia: procedere pejus

329 «Spumat palatum serpentis, quia vene-
 num sanieque vomit.»

336 Inops, pro expers, sicut de mente insana
 dicitur, mente inops.

339 Funere, pro morte, pernicie.

343 Temporis spatia, tempus quo se absti-
 nerant de fructo vetito manducare, construe post:
 quippe pejus nefas ausum (est) procedere.

Ausum quippe nefas. Tentat seducta maritum,
 Et capit insontem jam noxia femina victum. 345
 Circumventa perit, sed circumscripta fefellit.
 Nec circumscriptor serpens impune triumphat.
 Nam postquam juvenis violata mente comedit
 Funereos sine lege cibos in morte futurus,
 Mox sapit infelix, quid pravum, quid sit hones-
 (tum: 350

Cognita simplicitas, sed mox est corde fugata.

Viderat Omnipotens, homines didicisse pудо-
 (rem,

Perdiderant quem fraude truci, dapibusque co-
 (messis

Errantes per prata reos, foliisque tegentes
 Fœcundus artus: dant agnita membra reatum. 355
 Illicitum fas ante putant, licitumque profecto
 Creditur esse nefas. Hos increpat ore tonanti

348 Violata mente, justa ideas, necnon lo-
 cutionem homericam.

356 «Quod fas antea erat, illicitum putant,
 et quod revera licitum est, nisi culpa præcessis-
 set, credebant esse nefas, ut et nuditas.» et in
 versibus 360 et 361, ubi legetabur: magis obtunsi
 et Omne surum quodcumque.